

YEREL YÖNETİMLERİMİZİN TEMEL AYAKBAĞI: İDARİ VESAYET DENETİMİ

Mehmet ÖZEL

Niğde Üniversitesi, Araştırma Görevlisi

Abstract

Local governments' existence reason is providing efficiency and effectiveness in running public services. For this purpose, central governments have to secure all of the required conditions to local governments. Central government, for obtaining integrity and effectiveness in national administration, has right to control local governments in terms of whether these agencies use their resources in a rational manner or not. However, this control must not make them inactive; it must be made only for obtaining "legality" in their activities and, this control must not damage local governments' autonomy. Unfortunately, in Turkey, central government's control over local governments has a harmful character in terms of their autonomy.

I-GİRİŞ

Girmeye hazırlandığımız yüzyıl, "Bilgi Toplumu", "Sanayi Ötesi Toplumu", "Postmodern Dönem" vb. adlarla adlandırılmaktadır. Bu dönemde cemaatlerin, grupların, yerel olanın, kentlerin ön plâna çıkacağı çeşitli yazarlarca ifade edilmektedir. Bu meyanda yerel yönetim birimlerinin önümüzdeki yıllarda daha da önem kazanacağını söylemek kehanet olmayacaktır.

Dünyada bu yönde bir gelişme yaşanıyor olmasına rağmen bugün Türk idare yapısı içinde yer alan yerel yönetimler hala merkezi yönetimin ağır vesayeti altında görevlerini ifa çabası içindedir. Yerel yönetimlere, yerine getirmek üzere hem dünya kadar görev verilmiş buna karşın ne yeterince gelir vb. imkanlar sağlanmadığı gibi hem de önüne birçok bürokratik engeller konulmaktadır. Aslında yerel yönetimlerin görev çokluğu dolayısıyla bir şikayeti olmaması gerekir; aksine yerel yönetimler elden geldiğince fazla görev ve hizmeti (bir yerel hükümet gibi) yerine getiriyor olmalıdır. Burada vurgulanması gereken, yerel yönetimlere görevlerini hakkıyla ifa edebileceği gelir kaynaklarını sağlama zorunluluğudur.

Yerel Yönetimlerimiz, bugün idari vesayet denetiminden şikayetçidir; çünkü ağır bir denetim söz konusudur. Merkezi idare, yukarıda belirttiğimiz

dünyadaki gelişmelere rağmen, hala vesayet denetimini hafifletme yönünde ciddi adımlar atmamaktadır. Oysa artık günümüzde toplumsal kalkınmanın da yerel kalkınmanın da temelinde yerel yönetimlerin öncülüğünün bulunduğunu bilmek ve bunun için de yerel yönetimlerin önünü açmak gerekir.

Türkiye'nin değişik coğrafi bölgelerinin kalkınma düzeyi farklıdır. Azgelişmiş bölgelerdeki yerel yönetimlerin olanakları, belki yerel kalkınmayı sağlamaya yetmeyebilir. Ve dolayısıyla merkezi idarenin buralardaki yerel yönetimlere kaynak aktarımı ve bu bağlamda bu kaynakların harcanma şekillerini denetlemesi, söz konusu olabilir. Ancak ülkemizin önemli bir kısmının gelişme düzeyinin iyi olduğu, buralardaki yerel yönetimlerin önü bürokratik mekanizmalarla önlenmemesi gerektiği artık kabul edilmelidir.

Bu çalışmada, merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki denetim ilişkileri, genel olarak "idari Vesayet Denetimi" nin ne olduğu ve Türkiye'de işleyiş biçimi ve özellikle bu denetimin Türk Yönetim Tarihi ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

II-YEREL YÖNETİMLER VE DENETİME İLİŞKİN GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yerel yönetimler, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere ihdas edilmiş kamu tüzel kişileridir. Aynı zamanda yerel yönetimler, toplum içinde demokrasi kültürünün gelişmesine olanak sağlarlar. Bilindiği gibi demokrasi, "Halkın, halk tarafından halk için yönetilmesi" ni öngören bir yönetim sistemidir. Bu nedenle demokratik sistemler, yönetime halkın katılımını öngörür ve sağlar. Bu bağlamda yerel halk da yerel yönetimlerin işleyişine (yönetilmesine) katılırlar.

Yerel halkın, yerel yönetimlere katılımı, sadece yerel yönetim birimlerine seçtiği temsilciler vasıtasıyla değil; zaman zaman da bizzat yönetime müdahil olarak, tepkisini bildirerek, diğer bir deyişle doğrudan ilişkiye geçerek de gerçekleşmektedir. Yerel halk, yerel yönetim birimlerinde yer aldığı için, yerel yönetimin sunduğu

hizmetleri denetleme olanağına sahip olur. Bu denetleme sürecinde, yerel halka en faydalı, en öncelikli hizmetlerin gerçekleştirilmesini, demokratik usul ve yöntemler çerçevesinde sağlamaya çalışır. Yerel yönetimler üzerinde gerçekleştirilen denetim, yerel halkın yanında ayrıca değişik kamu kurum ve kuruluşlarınca da yapılmaktadır.

A-GENEL KAVRAMLAR

Bu yazıda İdari Vesayet Denetiminin bir eleştirisi yapılacağına göre, hemen baştan eleştiriye haklılık zemini kazandıran bazı temel kavramların tanımlanması gerekecektir.

1-Yerel Yönetim

Batı'da "decentralization" olarak, bizde ise "yerel yönetim" ya da "yerinden yönetim" veya "adem-i merkeziyet" olarak ifade edilen yerel yönetimlerin, üzerinde anlaşılmalı tek bir tanımı bulunmamaktadır. Muhtevaları bakımından çok da farklı olmayan bazı tanımlar aşağıdaki gibidir;

"Yerel yönetim, kamu hizmetlerinin yönetiminin, merkezden yönetimden ayrı, özerk kamu hukuku tüzel kişilerine verilmesidir"[1]

"Yerel yönetim, yerel halkın, kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilmesini anlatan bir dizgenin adıdır; başka bir ifadeyle, bir yönetim biçimidir. Yerel yönetim birimi ise, merkezi yönetimce, belli sınırlar içinde kuşallar koymaya, akçal yükümlülükler getirmeye yetkili kılınmış bir yerel meclisin denetimi altındaki yönetim biçiminin adıdır[2].

"Yerinden yönetim, mahalli mahiyetteki kamu hizmet ve faaliyetleri ile teknik bazı hizmet ve faaliyetlerin, merkezi idareden alınarak farklı kamu tüzel kişilerine verilmesidir"[3]

Bu tanımlamalarda görüldüğü üzere, kimisinde "hizmet", kimisinde "demokratiklik", bazısında ise her iki unsur da ön plâna çıkmış durumdadır. Bu tanımlar çok önemlidir; zira bu tanımlardaki baskın unsura göre merkezi idare ile yerel yönetim ilişkileri biçimlenmekte veya merkezi idarece yerel yönetimlerin nasıl ele alındığı görülebilmektedir. 1982 Anayasasında yerel yönetimler, "il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri" şeklinde tanımlanmıştır (madde 127). Bu tanımlamada da "hizmet" unsurunun ön plânda olduğu söylenebilir.

Yerinden yönetim olgusu, "siyasi yerinden yönetim", "idari yerinden yönetim", "hizmet yönünden yerinden yönetim" ve "mahalli yerinden yönetim" şekillerinde bir sınıflamaya tabi tutulmaktadır[4]. Bu çalışmada sadece "idari yönden yerinden yönetim" olgusu üzerinde durulmaktadır.

2-Yetki Genişliği

Literatürde, "yetki genişliği"nin, "yerinden yönetim" in mi, yoksa "merkezden yönetim" in mi bir türü olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bu nedenle yetki genişliği kavramının burada ele alınmasında fayda vardır.

Bir görüşe göre yetki genişliği, yerinden yönetimin bir türü olarak görülmektedir. Buna göre "adem-i merkeziyet", iki türlü olmaktadır. Birincisi yerinden yönetim, ikincisi ise yetki genişliğidir. Yetki genişliği ile, merkezdeki kuruluşların, merkezden uzaktaki bir örgüte, belirli görevleri yerine getirebilecek kadar yetkiyi, kendi adlarına kullanmak üzere devretmesi ifade edilmektedir[2].

Diğer görüşe göre ise yetki genişliği, merkezi yönetimin bir unsurudur. Buna göre yerinden yönetim, merkezden yönetimin tam bir karşıtıdır; Yetki genişliği, merkezden yönetimin bazı sakıncalarını giderebilmek için merkezi idare tarafından kendi memurlarına bazı yetkilerin devredilmesi olup, bu anlamda yetki genişliği merkezi idarenin bir gereğidir. Bu görüştekilere göre yetki genişliği, merkezi idarenin karar alma ve yürütmeye ilişkin bazı yetkilerini, kendi hiyerarşisi içinde yer alan alt birimlerin başındaki yöneticilere devretmesi olup, merkezden yönetimin bir unsurudur[1].

Yetki genişliğini merkezden yönetimin bir unsuru olarak kabul edenlere göre yetki genişliği iki biçimde uygulanmaktadır: Birincisi, "fonksiyonel yetki genişliği" olup merkezi idareye ait bir kısım karar alma ve yürütme yetkileri, belirli bir konuda faaliyet gösteren kuruluşa ya da onun yöneticisine devredilmesini ifade eder (Kamu İktisadi Teşebbüslerinde olduğu gibi). İkincisi ise, "coğrafi yetki genişliği olup, merkezi idarenin bir kısım karar alma ve yürütme yetkilerini, taşradaki birimlerin yöneticilerine devretmesidir (il yönetiminde-vali- olduğu gibi)[5].

3-Denetim

Denetim kavramını şu şekilde tanımlamak olanaklıdır: Denetim, yönetim faaliyetlerinin, kabul edilen plana, verilen direktife ve konulan ilkelere uygun olarak etken bir şekilde yapıp yapılmadığını belirten bir yönetim aracıdır[6].

Denetim, yönetimin çeşitli aşamalarında, farklı şekillerde ve değişik birimler tarafından yapılabilmektedir. Bunun böyle olmasının nedeni, denetime tabi tutulan merkezi idarenin alt birimi ise farklı şekillerde ve farklı birimler aracılığı ile denetimin yapılması söz konusu olmaktadır. Denetim kavramı yerel yönetimler bağlamında aşağıda daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

B-YEREL YÖNETİMLERİN DENETİM ŞEKİLLERİ

Türkiye Cumhuriyeti idari yapısı içinde, yerel nitelikteki hizmet gereksinimlerini karşılayan ve karar organları halk tarafından seçilen, tüzel kişiliğe sahip yerinden yönetim kuruluşları yer almaktadır. Bunlar; İl Özel Yönetimi, Belediye ve Köydür. Bu yerinden yönetim kuruluşlarının yetkileri yer, konu ve biçim yönünden sınırlandırılmıştır. Bu kuruluşlar, ancak coğrafi sınırları içinde çalışma yapabilirler. Ayrıca hangi görevlerin bu kuruluşlar tarafından yerine getirileceği ve ne biçimde yapılacağı kanunlarla belirlenmiştir(Köy kanunu, 1580 sayılı Belediye Kanunu, 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu gibi). Dolayısıyla yerel yönetimlerin icraatları, hizmetleri ifa biçimleri denetime tabi kılınmıştır.

Yerel yönetimler üzerindeki denetim, çeşitli biçimlerde gerçekleştirilmektedir. Bu denetim biçimlerini aşağıdaki gibi ortaya koyabiliriz.

1-Siyasi Denetim

Yerel yönetimler üzerindeki meclis tarafından yapılan denetime, siyasi denetim denir. Bu denetim dolaylı olarak gerçekleştirilmektedir; yasama organı adına hükümet veya bakan aracılığıyla bu denetim gerçekleştirilir. Bu denetimin ifa biçimi 1982 anayasasının 98-99 ve 100.maddelerinde gösterilmiştir. T.B.M.M.'sindeki müzakereler, meclis araştırma ve soruşturması yolları ile yerel yönetimleri dolaylı şekilde denetlenmektedir. Bu denetim şekli, idari denetimi harekete geçirmek suretiyle kendini göstermiş olur[7].

2-Halk Denetimi

Kamuoçu denetimi de denilen halk denetimi yerel yönetimler üzerinde etkili bir denetim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel halkın düşünceleri, tepkileri ve beğenileri demokratik bir ortamda etkili bir denetim yoludur. Halk bu davranışlarını dernek, sendika, basın, gibi araçlarla yönetime ulaştırarak bir denetim alanı oluşturur. Diğer denetim şekilleri kadar etkili ve önemli olan halk denetimi, ancak demokratik kural ve kurumların varolduğu bir sistem içinde etkinliğini gösterebilir[6].

3-Ombudsman (Kamu Denetçisi)

İskandinav ülkelerinde doğup, Anglo-Sakson ülkelerinde kullanılan bir denetim şeklidir. Parlâmentodan güç alan, yönetimi denetleme yetkisine sahip, bağımsız çalışan bir organdır. Yargı denetiminin gelişmediği, parlâmenter rejimin var olduğu ülkelerde söz konusu olan bir denetim türüdür. Bu denetim türü Türkiye’de yoktur.

4-Yargı Denetimi

Yargı denetimi, yargı organları tarafından yerel yönetimlerin kararlarının ve eylemlerinin yasallığının (hukuka uygunluğunun) denetlenmesidir. Bu denetim türü, yönetim üzerinde yönetim dışından uygulanan en etkili denetim biçimidir. Hukuk devleti anlayışının bir sonucu olan yargısal denetim, yönetimin hukuki sınırlar içinde eylem ve işlem yapmasını sağlar. (Yerel) Yönetimler üzerindeki yargısal denetimin kaynağı 1982 anayasasının 125.maddesidir. Bu madde de; “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” denilmektedir.

5-İdari Denetim

İdari denetim, idari kurum, vasıta ve usullerle yapılan denetim biçimidir[3].İdari denetim, denetimin içerden ve dışarıdan olmasına göre tasnif edilmektedir. Bu tasnife göre, idare üzerinde, denetimi yapan bakımından iki çeşit denetim söz konusudur. Birincisi, idarenin kendi kendini denetlemesi; ikincisi ise , yönetimin yönetim dışı kişi ve kuruluşlarca denetlenmesidir. Yönetimin kendi yapısı içinde görülen denetim şekli, “hiyerarşik denetim”dir. Buna “iç denetim” de denir. Yönetimin , yönetim dışı kişi ve kuruluşlarca denetlenmesine “dış denetim” denilmektedir. Dış denetim yollarından biri de “İdari Vesayet” denetimidir.

C-YEREL YÖNETİMLERİN İDARİ YÖNDEM DENETİMİ

İdari denetim, kamu kuruluşlarının, idari organlarca denetlenmesini ifade etmektedir[8]. Bu kavram yerel yönetimler açısından ele alındığında yerel yönetimlerin hem dışarıdan (merkezi idare tarafından) denetimi, hem de kendi içinden hiyerarşik yolla denetimi söz konusudur. İdari denetimin önemli bir bölümü, merkezi idare veya merkezi idareye bağlı kurumlar eliyle gerçekleştirilir; çok az bir kısmı ise yerel yönetim biriminin kendi iç yapısı içinde yer alır. Bu nedenle idari denetimi, iç idari denetim ve dış idari denetim olarak ikiye ayırarak ele almak olanaklıdır[7].

1-İç İdari Denetim

Yerel yönetimlerin kendi yapıları içinde gerçekleştirilen "iç idari denetim" üç şekilde söz konusu olmaktadır. Bunlar; Hiyerarşik denetim, idari teftiş, Belediye Organları Denetimidir. Hiyerarşik denetim, yerel yönetimlerde üstlerin, astlarının eylem ve işlemlerini her halükarda denetleyebilmesini ifade eder. Merkezi idare ile yerel yönetimler arasında hiyerarşik denetim söz konusu değildir.

İdari teftiş, her kademedeki görevlilerin, daha üst kademedeki bulunan ve yürütmeye yetkili otoritenin adına müfettişler tarafından denetlenmesidir. Bu denetim şekli hiyerarşik denetimden farklıdır. Hiyerarşik denetimde, denetimi yapan amirin yürütme yetkisi varken, idari teftiş denetiminde müfettişin böyle bir yetkisi yoktur. Belediye Organları denetimi ise, belediye meclisi, belediye encümeni gibi belediye organlarınınca yapılan denetimi ifade eder.

2-Dış İdari Denetim

Yerel yönetimler üzerinde uygulanan asıl idari denetim şekli, dış idari denetimdir. Bu denetim şekli, merkezi idare tarafından veya merkezi idarenin yapısı içinde yer alan personel tarafından, diğer bir ifadeyle merkezi idareye bağlı ve yerel yönetimin dışında yer alan makam ve kurumlar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Dış idari denetim şekli, kendisini teoride dört şekilde gösterir: 1-İkili Görev Yoluyla Denetim, 2-Mali Yardım Yoluyla Denetim, 3-Özel Denetim, 4- İdari Vesayet Yoluyla Denetim[7][9].

İkili görev yoluyla denetim teorisi M.Georges Scelle tarafından ortaya atılmıştır. Burada fonksiyonel bir ikilik söz konusu olup, merkeziyetçilik ile yerinden yönetimin ortasında "yarı yerinden yönetim" denilebilecek özellikte bir yerel yönetim birimi ortaya çıkmaktadır. İkili görev uygulamasına "vali" güzel bir örnektir; vali, il özel yönetiminin başı ve aynı zamanda il genel yönetiminin başıdır. Şu halde Türkiye'deki İl Özel Yönetimleri "yarı yerinden yönetim" kuruluşları olarak nitelenebilir.

Yerel yönetimler, yerel faaliyetlerini yürütebilmek için finansman ihtiyacı duyarlar. İşte yerel yönetimler finansman ihtiyaçlarını karşılarken hangi oranda merkezi idareden "bağış ve yardımlar" yoluyla gelire sahip oluyorsa, o oranda merkezi idareye bağımlı hale gelebilmektedirler. Merkezi idarenin yardım ve bağışlarıyla oluşan bu bağımlılık, yerel yönetimlerde yetkinin kim tarafından nasıl kullanılacağına kadar gidebilmektedir. Yerel idarelerin bütçelerinin, merkezi idare veya bağlı birimleri tarafından onaylanmadan yürürlüğe konulamaması, mali yoldan denetimin en etkin

ve belirgin bir görünümüdür[10].

Merkezi idarenin yardımları bazen şartlı, bazen de siyasi olabilmektedir. Bu yardımların belli bir kuralı olmayıp merkezin keyfine göre yapılmaktadır. Doğurduğu sonuçlar açısından yerel yönetimlerin özerkliğini zedeleyicidir. Bu yardımları, genel bütçe paylarıyla karıştırmamak gerekir. Bu yardımlar genelde Eğitim, Ulaşım, Sağlık alanlarındaki yardımları desteklemek üzere verilmekte olup, aynı ülke içinde değişik yerel yönetim birimlerine yapılan yardımların miktar veya oranı farklılık arz edebilmektedir[11].

Dış denetimin bir şekli de Özel Denetim olup Sayıştay ve Yüksek Denetleme Kurulu gibi kurumlar tarafından yapılan idari denetimdir. Bu denetim şekli, hiyerarşik ve vesayet denetiminden farklıdır. Vesayet denetimi aşağıda geniş olarak ele alınacaktır.

III-İDARİ VESAYET DENETİMİ

"İdari Vesayet", yerel yönetim kuruluşlarının, kendi yapıları dışında başka bir idare tarafından, yasaların çizmiş olduğu sınırlar çerçevesinde denetlenmesi, şeklinde ifade edilebilir. İdari vesayet denetimi, "idarenin bütünlüğü" ilkesinin bir sonucudur. Bundaki amaç bütün yönetim mekanizmasının uyumlu bir biçimde çalışmasını sağlamaktır. İdari vesayet denetimi, merkezi yönetim tarafından yapılır; bazen ise İçişleri Bakanlığı veya Bakanı veya vali tarafından yapılır[5]. İdari vesayet denetimi, merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki ilişkiyi açıklayan temel kavramlardan biridir.

Arapça "vasi" sözcüğü ile aynı kökten türetilen "vesayet" sözcüğü, Osmanlıca'da "küçüklerin ve hacir altındakilerin korunması amacıyla kabul edilmiş olan bir kamu hizmeti kurumu" olarak ifade edilmektedir[12]. Ayrıca vesayet, zayıf ve hasta olan birinin mal ve mülkünü yöneten kişinin yaptığı işi ifade etmektedir. Sözcük düzeyinde ele alındığında "vesayet" sözcüğünün seçilmiş olmasıyla, Türkiye'de merkezi idarenin yerel yönetimlere olan bakış açısı açık bir şekilde görülebilmekte, yerel yönetimlere olan güvensizliğin bir işareti olarak yorumlanabilmektedir[13].

A-TANIM

İdari vesayet denetiminin tek bir tanımı yoktur. Yapılan her bir değişik tanım, bu kavramın bazı temel ilkelerini vermektedir. Yapılan tanımlardan bazıları aşağıdaki gibidir;

"İdarenin bütünlüğünü sağlamak amacıyla, merkezin, yerinden yönetim kuruluşlarının bir kısım eylem ve işlemlerini denetleyebilmek konusunda sahip

olduğu yetkiye” idari vesayet denir[14].

“Yerinden yönetim idarelerinin başarıları, eylem ve işlemleri, organları ve personeli üzerinde , kamu yararı amacıyla merkezi idarenin uyguladığı denetimdir”[13].

“Merkezden yönetimin yerinden yönetim sistemi üzerinde kurulan idare ve kurumların eylem ve işlemlerini kanunla çizilen çerçeve içinde denetleme ve kararlarını bozabilmek yetkisidir”[3].

“Merkezi idarenin, yerinden yönetim idarelerinin kararlarını, işlem ve eylemlerini denetleme ve gerektiğinde bozabilme yetkisi” ne idari vesayet denetimi denir[8].

B-İDARİ VESAYET DENETİMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

İdari vesayet denetiminin (İVD) temel özellikleri genel olarak aşağıdaki gibidir:

1-İVD, ancak idari makamlar veya idari mahkemeler tarafından yerine getirilir. Adli mahkemelerin, yerel yönetimlerin kararları üzerinde denetim yapma yetkisi yoktur.

2-İVD, kanununa dayanır ve kanunla sınırları çizilmiştir. İdari vesayet denetiminin sınırlandırılması, yerel yönetimlerin özerkliğinin bir gereğidir.

3-İVD, devletin genel çıkarları açısından oluşturulmuştur. Merkezi idare bu denetim yoluyla kamu hizmet ve faaliyetleri arasında uyum sağlamayı hedeflemektedir.

4-İVD yetkisi devredilemez; hangi makam, kurum veya kurul yetkili kılınmış ise, bu yetki ancak onlar tarafından kullanılabilir[15].

C-İDARİ VESAYET DENETİMİNİN KAPSAMI

İdari vesayet denetiminin kapsamı derken , hangi yönlerden denetimin yapılabileceği anlatılmak istenmektedir. Günümüzde idari vesayetin kapsamı, genelde iki temele dayandırılmaktadır: 1-Yerindelik denetimi , 2-Hukukilik denetimi[16].

1-Hukuka Uygunluk Denetimi

Yerel yönetimlerin yapmış oldukları işlemlerin hukuka uygunluğunun tesbiti açısından bu denetim yapılır. İdare, yetkisi dışında bir karar almış olabilir veya mevzuata aykırı bir karar almış olabilir. Yapılan denetim

ile , yerel yönetimin bu yanlış tasarrufunun önüne geçilmiş olunur. Merkezi İdare veya ajanının almış olduğu denetim kararı kesin olmayıp, kesin hüküm verme yetkisi idari yargı organlarına aittir.

2-Yerindelik Denetimi

Merkezi yönetim veya onun taşradaki temsilcileri denetimi, açık bir kurala göre değil, yapılmış olan tasarrufun verimlilik , milli plan ve politikalara uygun olup olmadığı açısından gerçekleştirir. Genel olarak hiyerarşik bir yapılanmada söz konusu olan “yerindelik denetimi”, özerk yerel yönetim anlayışına ters düşer. Türkiye’de yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında vesayetten kaynaklanan sorunların önemli bir kısmının , yerindelik denetimi uygulamasından ortaya çıktığı söylenebilir. Yerindelik denetimi, takdir hakkıyla ilgili iken, hukukilik denetimi “bağlı yetki” ile ilgilidir. (Bağlı Yetki, hukukun idareye, bir kısım konularda belirli koşullar altında belirli bir çözüm biçimini uygulama görevini vermesidir. Yani bağlı yetkide, belirli bir şekilde hareket edilmesi yönünde bir emir söz konusudur. Takdir yetkisinde ise, idareye kanunilik çerçevesi içinde serbest hareket etme yetkisi tanınmaktadır.)

D-İDARİ VESAYET DENETİMİNİN UYGULAMA ALANI

İdari vesayet denetimi, yerel yönetimlerin kararları, eylemleri, organları ve personeli üzerinde gerçekleştirilmektedir[7]. İşlem ve eylemler üzerindeki denetim esas olarak “hukuka uygunluk” ve “ihtiyaca uygunluk” açısından yapılır[8]. İşlemler üzerindeki denetim, genelde işlem yapıldıktan sonra yapılır. İşlemler üzerindeki denetim, ya işlemleri onaylama veya işlemleri bozma ya da uygulanmasını geciktirme gibi şekillerde olur. Yerinden yönetim kuruluşlarının organları ya da personeli üzerindeki denetim, çoğu kez organlarının veya görevlilerinin seçimleri, seçimlerinin onaylanması, atanmaları veya görevlerine son verilmesi gibi biçimlerde olmaktadır. İlgili mercice onaylanmamış bir çok kararın yürütülmesi olanaksızdır.

E-İDARİ VESAYET DENETİMİNİN MERCİİ

Türkiye’de yerel yönetimler üzerinde vesayet yetkisine sahip olan 5 ayrı merkezi idare kuruluşu bulunmaktadır[17]. Bunlar; Devlet Denetleme Kurulu, Başbakanlık Teftiş Kurulu, Maliye Bakanlığı Denetimi, İçişleri Bakanlığı Denetimi ve Sayıştay denetimidir. İdari vesayet denetimi mercilerinin diğer bir sınıflaması ise şu şekildedir; 1-İdari makamlar ve kurullar, 2-İdari yargı organları. İdari makamlar ve kurullar; en büyük Mülki İdare Amiri, İçişleri Bakanı , diğer bakanlar, Bakanlar Kurulu , Cumhurbaşkanı, Sayıştay, İl ve İlçe Yönetim

Kurulları'dır. İdari yargı organları ise, Bölge idare Mahkemesi ve Danıştay'dır[15].

Yerel yönetimlerin işlemleri, idari makamlar ve kurullar tarafından, idari bir işlemde bulunması gereken "yetki, konu şekil, sebep, maksat" unsurları açısından hukuka uygunluk denetimine tabu tutulur. Bu denetim sonucu hukuka aykırılık söz konusu ise, ilgililerce idari yargı organlarına dava açılır. Böylece, hem idari makam ve kurullar ve hem de yargı organlarıncaya denetim yapılmış olur.

F-İDARİ VESAYET ve HİYERARŞİK DENETİM İLİŞKİSİ

İdari denetimin, daha önce belirtildiği üzere, önemli iki tanesi, "hiyerarşik denetim" ve idari vesayet denetimi'dir. Hiyerarşik denetimle benzerlikler gösteren idari vesayet denetimi, genelde birbirleriyle karıştırılabilmektedir. Oysa bu iki denetim türü birbirinden çok farklı denetimlerdir. Bu iki denetim türü arasındaki farklılıkları şu şekilde belirtebiliriz[18].

1-Hiyerarşik denetimde yalnız bir tüzel kişi vardır. Denetleyen üst ve denetlenen ast, aynı tüzel kişilik içinde yer almaktadır. Oysa idari vesayet denetiminde, denetleyen ile denetlenen farklı tüzel kişilik içinde yer alır.

2-İdari vesayet kanunla belirlendiği için, yapılan denetim ancak kanunun belirtmiş olduğu sınırlar ve belirli şartlar içinde olur. Hiyerarşik denetim de ise sınırlılığı ve belirliliği olmayan geniş bir yetkinin mevcudiyeti söz konusudur.

3-Hiyerarşik denetimde tek karar olduğu için, karardan çıkan bütün uyumsuzluklar ve sorumluluk Devlet tüzel kişiliğine aittir. İdari vesayet denetiminde ise, kararı ilgili organlarca onaylansa bile karardan çıkan uyumsuzluk ve sorumluluk, yerel yönetime aittir.

4-Hiyerarşik denetimde, üstün işlemlerine karşı astın başvurabileceği idari karar (yargısal) yollar yoktur. Oysa idari vesayet denetiminde, yerinden yönetim birimleri, idari vesayet kullanımıyla ilgili durumlarda idari ve yargısal yollara başvurabilir.

G-İDARİ VESAYET DENETİMİ ve ÖZERKLİK

İdari vesayet ile özerklik arasında bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki dolayısıyla bu iki kavram arasında bir denge kurulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu görüşü savunanlara göre; "Üstün devlet sistemi, idari vesayet, özerklik ve demokrasi arasında iyi bir dengeyi

kurulmasını gerekli kılmaktadır. İdari vesayet yetkisi, geniş tutulduğu ve katı uygulandığı zaman yerel yönetimlerin özerkliği ortadan kalkar ve mahalli demokrasi anlamını yitirir. Ayrıca otoriter yönetim biçimi ortaya çıkar. İdari vesayet denetimi gevşek olduğu zaman ise, keyfilik, başboşluk ve düzensizlik gelir; yönetimin bütünlüğü bozulur"[5].

Özerklik; karar organları doğrudan halk oyuyla seçilmiş ve yetki alanları içinde kendilerine yasalarla verilmiş hizmet sorumluluklarını, yme yasalarla belirlenmiş kendi öz gelir kaynaklarıyla gerçekleştirebilen; iç örgütlenmeleri, personel düzeyleri ve çalışma programları üzerinde tam ve kesin serbestliğe sahip olunmasıdır[19].

İdari vesayet ile Özerklik arasında bir denge kurulabilmesi için şu hususlar göz önüne alınabilir:

1-Yerel yönetim organının kararı hemen uygulanabiliyorsa veya vesayet makamı belli bir inceleme sonunda kararı hukukilik yönünden incelenmek üzere yargı mercine gönderebiliyorsa, vesayet hafiftir.

2-Yerel yönetimin kararı üzerinde vesayet makamı yürütmeyi ertelemek veya onamak yetkisine sahipse, ağır bir vesayet söz konusudur.

3-Vesayet makamı, yerel yönetim organının yerine geçerek kendiliğinden karar alma durumunda ise, bu takdirde artık yerel yönetimin özerkliğinden söz edilemez[20].

Bir yerel yönetim biriminin özerkliğinden söz edebilmek için şu belirtilen şartlara haiz olması gerekir[1]:1-Karar alma yetkisi: Özerk bir kuruluş kesin kararlar alabilmelidir.2-Bağımsız organlar: Yerel yönetimlerin sorumlu personeli, merkezi idare karşısında bağımsız olmalıdır. 3-Parasal olanaklar: Yerel yönetimlerin, merkezi hükümet tarafından kendilerine tanınan yetki ve görevleri gereği gibi yerine getirebilmesi için, yeterli parasal olanaklara sahip olması zorunludur.

Avrupa Konseyi 1981-84 tarihleri arasında yerel yönetimlerin özerkliği ile ilgili bazı ilkeleri kabul etmiştir. Bu Avrupa Konseyi ÖZERKLİK ŞARTI'nı 1988 yılında Türkiye'de imzalamıştır. Bu Şart'ın amacı,bütün ülkelerdeki yerel yönetimlerin aynı inanç etrafında toplanarak dünyada barışı,kardeşliği ve demokrasiyi gerçekleştirmek,yerel yönetimleri aynı ilkeler etrafında birleştirmek,olduğu belirtilmektedir[21]. Bu özerklik şartını maddeler halinde aşağıdaki gibi özetleyebiliriz[11].

1-Modern devlet anlayışı içinde yerel yönetimlerin gerçek özerkliği, yerel toplumlarda yaşayan insanların hak ve hürriyetlerinin korunması ve demokratik hükümet anlayışının temel unsurunu oluşturmaktadır.

2-Yerel yönetimler, açık olarak başka bir kuruluşa verilmemiş yerel hizmetleri yerine getirmesi konusunda genel bir yetkiye sahip olmalıdır.

3-Yerel yönetimler, hizmetlerini etkin bir biçimde yapabilmek için yönetsel yapılarını, istedikleri doğrultuda düzenleyebilme hakkına sahip olmalıdır.

4-Seçilmiş personelin statüsü , bunların yetkilerini kullanmaları için güvence sağlamalıdır.

5-Yerel yönetimlerin denetimi, işlemlerinin yasalara uygunluğu yönünden yapılmalıdır.

Günümüzde merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki vesayet denetimi üç şekilde gözükmektedir[16].

1-Genel Vesayet Denetimi: Bu denetim biçiminde denetimi yapan makam, yasalara veya kamu yararına aykırı gördüğü yerel kararları bozabilir. Bunu kendi değerlendirmesine göre yapar.

2-Önleyici Vesayet Denetimi: Bu denetim biçiminde yerel kararlar ön izin veya onaya bağlıdır.Yasalara belirlenen hallerde yerel yönetimin kararlarını ön izinle alması ya da tasdik ettirmesi gerekir.

3-Sınırlı Vesayet Denetimi: Yerel yönetimlerin yasal görevlerini yapmaktan sürekli kaçınmaları halinde vesayet makamı yerel yönetim organının yerine geçerek görevleri yerine getirir.Bu denetim biçimi çok az kullanılmaktadır.

Bu vesayet denetimi yaklaşımlarından (uygulamalarından) yerel yönetimin özerkliğini en uygun düşeni Genel Vesayet Denetimidir.

Yerel yönetimlere özerklik verilmesi , hizmetlerin daha iyi yürütmesi içindir. Vesayet denetiminin, yerel yönetim meclislerinin temel hedeflerine ulaşmasına engel olacak bir sonuca yol açıp açmamasına göre yapılmalıdır. Eğer , yerel kararlar kesin reddediliyorsa veya yerel organın istemediği bir iş yaptırılmaya çalışılıyorsa, merkezi yönetim, yerel organın yerine geçip karar verebiliyorsa, bu durumlarda özerklikten söz edilemez.Eğer yerel yönetimler gerçek anlamda özerk iseler,bu durum merkezi yönetimin kendi iradesini dayatmamasını gerektirir[22].

H-İDARİ VESAYET ANLAYIŞIMIZIN TARİHSEL KÖKENLERİ

Türk idari yapısına hakim olan merkezîyetçilik ve bunun bir yansıması olan vesayet Denetiminin temelleri Osmanlı Tanzimat döneminde atılmıştır.

Türkiye’de belediyeçilik, Osmanlı Tanzimat dönemine kadar gitmektedir. Osmanlı devletinde günümüz anlamında belediyeler kurulmadan önce , şehir hizmetlerine göre çeşitli birimler mevcuttu. Bu birimler; sivil örgütler olarak vakıflar, esnaf örgütleri resmi örgütler olarak da kadı vardı, ki beledi, adli ve mülki hizmetleri görürdü[23].

1855 yılına kadar Osmanlı’da devletten bağımsız bir belediye kavramı söz konusu değildi. Ancak bu tarihten sonra belediye benzeri örgütler ihdas edilmeye başlanmıştır.Aslında Osmanlı’da yerel yönetimler ihdas edilirken bu günkü anlamda belediyeçilik amaçlanmamıştı. O dönemin sosyo-ekonomik ve siyasi gelişmelerinin bir ürünü idi, o günkü belediyeçilik hareketi. Tanzimat dönemi ve sonrası Osmanlı Devletindeki gelişme ve değişimler ve bunların etkilerinin yerel örgütlere yansıyış biçimi, bugünün Türkiye’indeki yerel yönetimlerin sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır[24].

19.yy.’da dış ticaret kanallarının değişmesi kimi yeni merkezi yerlerin gelişmesine, kimi yerlerin gerilemesine sebep oldu. Bu değişimler Osmanlı Devleti’ni de etkisi altına aldı. Dış devletlerin azınlıklar konusunda ve bazı bölgeleri özerk bir statüye kavuşturma çabası içine girmeleri, Tanzimatçı yöneticileri, merkezîyetçi bir yapı geliştirmeye itti. Bu durum aynı zamanda mahalli idarelerle ilgili bir geleneğin başlangıcını da oluşturmaktadır[25].

19.yy.’da Osmanlılar, Avrupalıların kendi iç işlerine karışmasını engellemek ve bunun içinde Batılı bir idari yapılanma içine girmeyi dendi. Ayrıca bir taraftan bu düzenlemelerle merkezi iktidarın gücünü artırmayı da planlıyordu. Bu dönemde yapılan idari düzenlemeler, merkezîyetçi anlayışı adeta kurumlaştırmıştır. Tanzimat döneminde belediyeler oluşturulurken, merkezi idarenin çevreyi kontrol etme isteği temel amaç olarak gözükmektedir[4]. Tanzimat döneminde belediye oluşturulmasında temelde üç önemli neden olduğu söylenebilir:

1-Batıya karşı güçlü görünme veya Batı’daki gelişmeyi yakalayabilme çabası. Bu bağlamda, İstanbul’u modern bir şehir haline getirme arzusu,

2-Sosyal bakımdan farklı din ve etnisiteye sahip toplulukların, milliyetçilik akımları ve Batı'nın desteği ile "ulus-devlet" kurma isteklerinin devlet tarafından, merkezin uzağındaki bölgelerde belediye örgütleri kurarak, oraların kontrol altına alma isteği,

3-Batı'nın ekonomik, askeri ve siyasal üstünlüğü neticesinde Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma gayretleri sonucu, Osmanlı yöneticilerin güya onların istekleri doğrultusunda azınlık bölgelerine özerklik statüsü veriyormuş görüntüsü vermek için belediyeler oluşturma yoluna gidilmesi,

Bu etkiler altında oluşturulan belediyecilik; taşıyıcı kontrol etme, pay-ı tahtı mamur ve gösterişli kılma ve ülkeyi bölücü tehlikeleri de denetleme esasları üzerine oturtulmuştur. Dolayısıyla Osmanlı'da Tanzimat ile beraber koyu bir merkezîyetçilik anlayışı Türk idare sistemine girmiştir. Bu merkezîyetçi anlayış, merkezin, yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet denetiminin arka planını oluşturmaktadır.

Özellikle 19.yy.'da devletteki yoğun kan kaybına paralel olarak Osmanlı devlet adamlarını da devletin yıkılıp gideceği yönünde büyük bir endişe kaplamıştı. Bu nedenle 19.yy.'da Osmanlı devlet adamlarının her türlü karar, eylem ve hareketleri, şuuru kaybolmakta olan bir hastanın durumuna benzetilebilir. Bu dönemdeki (yerel) yönetime ilişkin idari tasarruf ve düzenlemeler iç (azınlıklar) ve dış tehdit altında, devletin yıkılışını engelleme endişesindeki (bu nedenle şaşkın) bir kafa yapısının ürünü olup; bilinçli rasyonel (ölçüp biçilmiş), bilimsel veriler ışığında gerçekleştirilmiş olmayan, anormal düzenlemeler olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle Osmanlı, o dönemdeki yönetim anlayışı açısından belki mazur görülebilir.

Osmanlı Devleti'nin bu merkezîyetçi devlet anlayışı ve merkezin, yerel yönetimler üzerindeki ağır vesayeti Cumhuriyet yönetimine de aynen yansımıştır (Nede olsa Cumhuriyeti kuranlar Osmanlı bürokratlarıdır). Cumhuriyet yönetiminde yerel yönetimler Batı'daki gelişmeler dikkate alınarak bilinçli bir tercihin ürünüdür. Diğer bir ifadeyle yerel yönetimlerin kamu yönetimi içindeki gerekliliği kabul edilmiştir. Ancak tahmin o ki, "İç ve dış tehdit" olgusu cumhuriyet yöneticilerimizde de başka bir form altında varlığını sürdürmekte ki, Osmanlı'nın merkezîyetçi yönetim anlayışı aynı şekilde cumhuriyet yönetimine de yansımıştır. Gerçi cumhuriyetin ilk yıllarında bu anlayış bir ölçüde kabul edilebilir. Çünkü bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkelerde, ulusal birlik ve bütünlük sağlanması ve pekiştirilmesi kaygısı merkezîyetçi bir yönetim anlayışını, yerel yönetimlere tanınmış özerkliğin sınırlı ölçüler içinde tutulmasını zorunlu kılabilir[26]. Ancak

Cumhuriyet kurulalı 75 yıl olmasına rağmen 'ağır' vesayetçi anlayış devam etmektedir. Cumhuriyet yönetimlerinin, daha önce söz edilen 'iç ve dış tehdit' algılaması dolayısıyla, 'bir yandan yerel yönetimleri mali yönden güçsüz tutarak diğeryandan vesayet yetkilerini aşırı ölçülerde kullanarak, bu yönetimlerin kamuoyundaki desteklerini azaltmaya çalıştığı' söylenebilir[27]. Dolayısıyla Cumhuriyet döneminde, taşra birimleri ve yerel yönetimlerle ilgili her türlü yasal düzenlemelerde bu vesayetçi anlayış kendini göstermektedir. En son 1984'te ihdas edilen 3030 sayılı kanun ve onun öngördüğü "Büyükşehir Belediye" örgütlenmesinde de bu merkezîyetçi ve vesayetçi anlayış görülmektedir. Merkezi yönetim yine yerel yönetimler üzerinde güçlü bir vesayet denetimine haizdir. Anakentlerde merkezi yönetim vesayet yetkilerini büyükşehir belediyelerine bırakmıştır. Dolayısıyla bu düzenlemede bu bağlamda değişen tek şey, vesayetin kullanıcısı olmaktadır[26].

VI-SONUÇ

Yerel yönetimlerin varlık nedeni yerel, ortak ihtiyaçların en iyi bir şekilde karşılamak, sorunları en hızlı ve sağlıklı bir biçimde çözüme kavuşturmadır. Aslında yerel yönetimlerin varlık nedeni, Siyasal, Toplumsal ve Yönetimsel olmak üzere üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bu çalışmanın konusu içine giren yönetimsel nedenlere göre, tüm kamu hizmetlerinin ülke genelinde bir merkezden yürütmek çok zor olmakta ve bir çok aksaklıklar olmaktadır. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için merkezin yükünü hafifletici, optimal ve etkin görev bölüşümü çerçevesinde yerel yönetimler ihdas edilmektedir.

Merkezi yönetimin yanında yerel yönetimlerin de olduğu her demokratik ülkede idari denetim söz konusudur. Bu denetim, Türk Kamu Yönetiminde "idari vesayet" olarak ifade edilmiştir. İdari vesayet denetimi "yerindelik" ve "hukukilik" açılarından yapılmaktadır. Modern devletlerde sadece "hukukilik" açılarından denetim söz konusu olmaktadır. Yönetimde birliği sağlamak ve görev ve hizmetlerin hem yasal çerçevede içinde hem de optimal ve etkin bir şekilde yerine getirilip getirilmediğini görebilmek için yerel yönetimler üzerinde merkezi idarenin vesayet denetimi yetkisi vardır.

Günümüzde Türk Belediyecilik uygulamalarının henüz yeterince demokratik bir yapı kazanmadığı söylenebilir. Bunun temelinde, Türk yönetim yapısına hakim olan "geleneksel merkezîyetçi" anlayış ve uygulamada "yerindelik" denetimine ağırlık veriliyor olması bulunmaktadır. Oysa yerel yönetimler, insiyatif sahibi, özerk, etkin, tarafsız yönetimler konumunda olup; kamu hizmetlerinin görülmesinde merkezin 'temsilcisi' değil 'ortağı' konumunda olmalıdırlar. Cumhuriyet

yönetimlerinin. daha önce söz edilen 'iç ve dış tehdit' algılaması dolayısıyla, 'bir yandan yerel yönetimleri mali yönden güçsüz tutarak diğ er yandan vesayet yetkilerini aşırı ölçülerde kullanarak, bu yönetimlerin kamuoyundaki desteklerini azaltmaya çalışmış' oldukları söylenebilir. Toplumsal ve ekonomik gelişmenin temel itici unsuru olan yerel yönetimlerin, aynı bütünün parçaları olduğu unutulmamalıdır. Bunun için de yerel yönetimlerimize çocuk muamelesi yapılmaktan vaz geçilmelidir. Yerel yönetimlerin hem çocuk olmadıkları (reşit) hem de yeterli oldukları, ferdi ve toplumsal gelişmişlik düzeyimize bakarak da söylenebilir.

Merkezden yönetim ilkesi "hıyerarşik" denetimi, Yerinden Yönetim İlkesi de "vesayet" denetimini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle vesayetin kaldırılması doğru olmayabilir. Bu nedenle, vesayet denetiminin hafifletilmesi, sadece "hukukilik" açısından gerçekleştirilmesi gerekir. Yerel yönetimlerin özerkliği ilkesi, bizde uygulanmakta olan 'Yerindelik' denetimiyle çelişmektedir. Diğ er taraftan Türk Merkezi Yönetimi, Osmanlı'dan tevarüs ettiği ve Taşraya şüphe ile bakmanın, güvensizliğinin bir eseri olan "merkeziyetçi" anlayışını terk etmesi gerekir. Yirmibirinci yüzyıla girmekte olduğumuz şu zamanda, merkezi idarenin yapacağı "yerindelik" denetimini, yerel halkın layıkıyla yerine getireceğine inanıyoruz.

KAYNAKLAR

- [1]-**TORTOP**,Nuri : Mahalli İdareler, Yargı Yayınları, Beşinci basım, Ankara 1994
- [2]-**KELEŞ**,Ruşen : Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem yayınları, Gen.2.baskı, (İstanbul), Ekim 1994
- [3]-**EROĞLU**,Hamza : İdare Hukuku, Turhan Kitapevi, Beşinci baskı, (Ankara) 1985
- [4]-**GÖRMEZ**,Kemal: Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeciliği, Hizmet İş yayınları, Ankara 1989
- [5]-**ERYILMAZ**,Bilal: Kamu Yönetimi, Üniversite Kitap eyi, İzmir 1994
- [6]-**TORTOP**,Nuri-E.G.İSBİR-B.AYKAÇ : Yönetim Bilimi , Yargı yayınları , Ankara 1993
- [7]-**ARSLAN**, Süleyman: Türkiye'de ve İngiltere'de Merkezi İdarenin Mahalli İdareler Üzerindeki Denetimi, AİTİA,Ankara 1978
- [8]-**ALDAN**,Mehmet : "İdari Vesayet Denetimi". İller ve

Belediyeler Dergisi, Y.41, S.475-76. May-Haz. . 1985

- [9]-**GÖZÜBÜYÜK**,Şeref: Yönetim Hukuku , S yayınları, 4.baskı (Ankara) 1991
- [10]-**NADAROĞLU**,Halil: Mahalli İdareler, Beta yayınları, Yenilenmiş 5.basım, İstanbul 1994
- [11]-**TORTOP**,Nuri: Yerel Yönetimler Maliyesi, TODAİE yayını, Ankara 1996
- [12]-**DÜDÜKÇÜ**,Şükrü: "Merkezi İdarenin Belediyeler Üzerindeki İdari Vesayet Konularında Bir İnceleme", İller ve Belediyeler Dergisi, Y.36, S.413, Mart 1980
- [13]-**AKTAN**,Tahir: "Mahalli İdarelerde Vesayet Denetimi", Amme İdaresi DergiC.9.s.3, 1976
- [14]-**DÜDÜKÇÜ**,Şükrü: "Belediyeler Üzerinde İdari Vesayetin Kapsamı", İller ve Belediyeler Dergisi, Y.36, S.417, Temmuz 1980
- [15]-**ÖZER**,Ahmet : "Belediyeler Üzerinde İdari Vesayet Denetimi", Türk İdare Dergisi, S.368. 1985
- [16]-**EKE**,Ali Erkan : "Anakent Yönetimi ve Yönetimler Arası İlişkiler : Batı Deneyimi ve Türkiye", Amme İdaresi Dergisi, C.18, S.4, Aralık 1985
- [17]-**TORTOP**,Nuri-O.PİRLER ve A.BAŞSOY: Belediyeler ve İdari Vesayet, Türk Belediyecilik Derneği Yayınları Ankara 1995
- [18]-**COSKUN**,Sabri: İdari Vesayet . Ankara 1976
- [19]-**YAŞAMIŞ**, F..Demir: "Belediye Reformu". Çağdaş Yerel Yönetimler, C.2.S.2, Mart 1993.
- [20]-**ÖZER**,Ahmet: "Yerel Yönetimlerin Denetimi Üzerine Bir Değerlendirme". Çağdaş Yerel Yönetimler, C.2.S.4, Temmuz 1993
- [21]-**MEİER**, Max Georg: 'Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye ve Diğ er Üye Ülkeler', Uluslararası Konferans, 16-17 kasım 1995- Antalya. Mahalli İdareler Eğitim araştırma Geliştirme Merkezi

- [22]-**WOEHLING**, Jean Marie: 'Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye ve Diğer Üye Ülkeler', Uluslararası Konferans, 16-17 Kasım 1995-Antalya, Mahalli İdareler Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi
- [23]-**BAYRAMOĞLU**, A. Adalat: "Bir Erken Büyük Şehir Yönetimi Denemesi", "AÜSBF Dergisi, C.43, No: 3-4, 1988
- [24]-**ORTAYLI**, İlber : Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneğimiz , Hil Yay, 1985
- [25]-**ORTAYLI**, İlber: "İmparatorluk Döneminde Mahalli İdarelerin ve Belediyeciliğin Evrimi", Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi (içinde), (ed) Ergun, TÜRKCAN, Türk İdareciler Derneği, Birinci Kitap
- [26]-**KELEŞ**, Ruşen: Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992) , İÜLA-EMME. (İstanbul), 1993
- [27]-**TEKELİ**, İlhan: Belediyecilik Yazıları (1976-1991). İÜLA-EMME. (İstanbul), 1992.